

Gemeente
Drechterland

Document	Archeologische Quickscan
Plangebied	Kadijk 1, Venhuizen, gemeente Drechterland
Adviesnummer	19173
Opsteller(s)	A.S. de Groot (archeoloog) & C.M. Soonius (senior archeoloog)
Datum	02-10-2019

Advies	Aanleveren definitieve bouwplannen.
Vervolgtraject	Archeologie West-Friesland verzoekt de initiatiefnemer om verdere gegevens over de bouwplannen te verstrekken zodra deze beschikbaar zijn. Hierna volgt een tweede versie van de Quickscan.

Archeologische Quickscan

1. Inleiding

Op verzoek van Huisman bv (contactpersoon: dhr. A. Boon) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot de ontwikkeling van het perceel Kadijk 1 in Venhuizen, gemeente Drechterland (afb. 1).

Het perceel Kadijk 1 heeft een totale oppervlakte van ca. 3.600 m². Het voornemen is om de kavel te splitsen en op een deel huizen te bouwen. De rood gearceerde delen op afbeelding 1 geven aan waar de ontwikkeling zal plaatsvinden. Het huis daartussenin blijft staan. De twee ontwikkellocaties hebben een gezamenlijke oppervlakte van ca. 1.830 m². Er zijn nog geen definitieve (funderings)plannen bekend. Het plangebied is deels bebouwd, deels verhard en deels in gebruik als grasland. Daarnaast is op het perceel een waterpartij aanwezig.

2. Bestemmingsplan en Beleidskaart archeologie

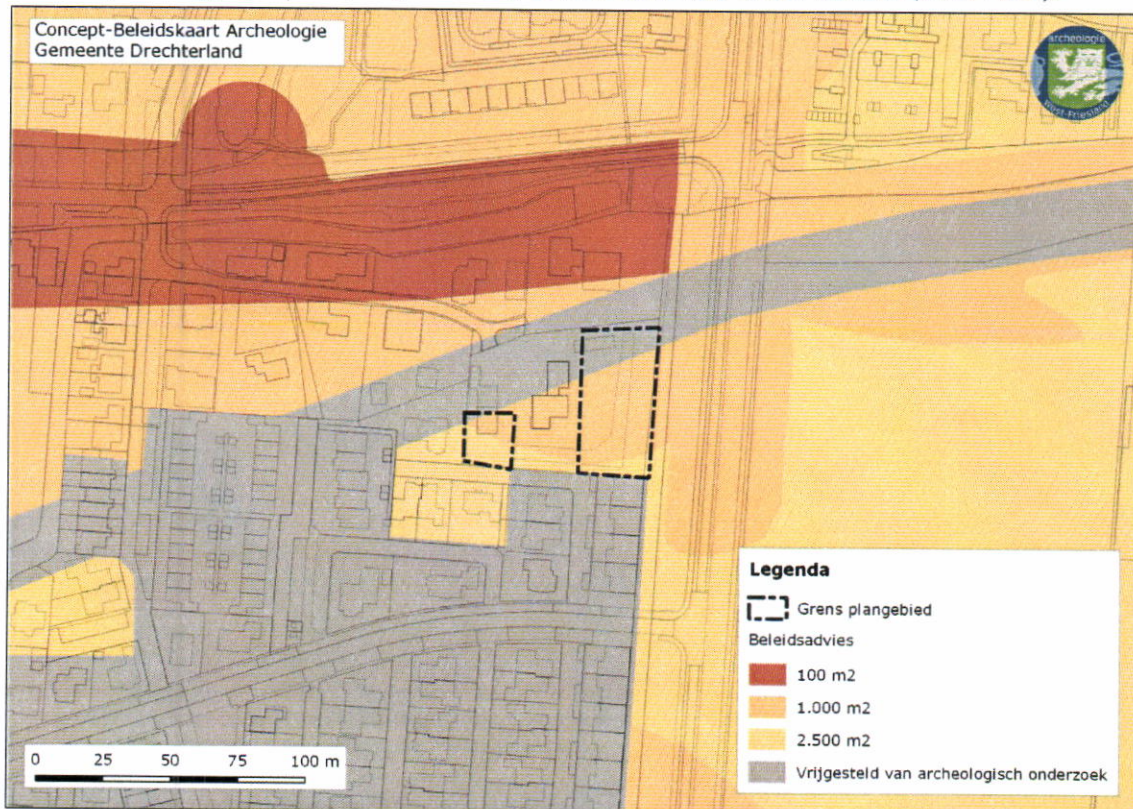
Voor het plangebied geldt het bestemmingsplan 'Drechterland Zuid' (vastgesteld 24-06-2013).¹ Middels dit bestemmingsplan geldt binnen het plangebied een dubbelbestemming Waarde – Archeologie 3. Hierbij dient rekening te worden gehouden met archeologie bij bouwwerken groter dan 500 m² en dieper dan 40 cm. Deze grens wordt door het plangebied overschreden.

Archeologie West-Friesland ontwikkelt voor de gemeente Drechterland een archeologische beleidskaart. Op deze concept-beleidskaart archeologie is aangegeven waar de bekende archeologische waarden zich bevinden en welke archeologische verwachtingen er zijn. De waarden en verwachtingen zijn gecombineerd met een beleidsadvies per zone. Op basis van deze kaart ligt het plangebied voor een groot deel (met ca. 1.120 m²) in een zone waarbij rekening dient te worden gehouden met archeologie bij bodemingrepen vanaf 1.000 m² (afb. 2). De grens van 1.000 m² uit de concept-beleidskaart archeologie wordt dus overschreden door de oppervlakte van het plangebied.

¹ NL.IMRO.0498.BPDrechterlandZd-vg01.

Afbeelding 1. De ligging van het plangebied Kadijk 1 (rode stippellijn) op een luchtfoto (bron: PDOK).

Afbeelding 2. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op de concept-beleidskaart archeologie van de gemeente Drechterland.

Een kleiner deel van het plangebied ligt in een zone met een vrijstellingsgrens van 2.500 m². Deze grens zal niet worden overschreden. Daarnaast is aan de noordzijde een gedeelte van het plangebied (ca. 380 m²) vrijgegeven op de concept-beleidskaart archeologie. Dit betreft de tramlijn Zuider-Kogge, de stoomtram van Hoorn naar Bovenkarspel-Grootebroek (zichtbaar op afb. 2). Door aanleg van het tracé is de bodem hier verstoord. Vlakbij het plangebied bevond zich de tramhalte 't Weijver, die werd opgeheven na 1935 (afb. 3).

Afbeelding 3. Tramhalte 't Weijver (Bron: poldersporen.nl).

3. Cultuurhistorische achtergrond

De vroegste historische bronnen van de regio dateren uit de 14de eeuw. Venhuizen krijgt samen met Hem in 1413 stadsrecht en worden bestuurlijk samengevoegd tot de Stede Venhuizen en Hem. De Stede Venhuizen en Hem heeft bestaan tot 1811, waarna de gemeente Venhuizen is ingesteld bestaande uit de dorpen Venhuizen en Hem. In de 20ste eeuw zijn deze dorpen samengevoegd met andere gemeenten in het gebied tot de Gemeente Drechterland. Venhuizen, betekent toponymisch veen-huizen of huizen in het weideland. Ven of venne kan ook waterig stuk land of moerassige weide betekenen.² Vermoedelijk bevond de oudste bewoning zich in het verlengde van Hem langs de Kadijk. Mogelijk werden tijdens of vlak na de ontginning in de 12de eeuw langs deze binnenkade de kerken gebouwd en woonden de inwoners van Hem en Venhuizen – misschien wat meer verspreid – langs dit lint. Wellicht kreeg men al vrij snel na de ontginning te maken met wateroverlast. Door de ontwatering van het veen klonk het in en oxideerde de top waardoor het maaiveld daalde. Mogelijk werd door deze daling de onderliggende grote getijde-inversierug als verhoging in het landschap zichtbaar. Het dorp Hem ligt bovenop deze rug, maar het oostelijk deel van de Kadijk ligt in een lager gelegen komgebied.³ Mogelijk werd al vrij snel ingezien dat lokaal ophogen geen zin had en werd de rigoureuze beslissing genomen om het dorp vanaf ongeveer 1400 naar het noorden toe te verplaatsen. Hierdoor is de zigzaggende vorm van het centrum van Venhuizen ontstaan. Het bijbehorende bewoningsmodel is afgebeeld op afbeelding 4.

² Middelnederlands woordenboek: <http://gtb.inl.nl>.

³ Op de bodemkaart van Du Burck (1955) staat het gebied rond Hem aangegeven als 'kreekruggrond met zwaarder dek' het gebied langs de Kadijk aan de oostzijde bevat vooral 'overgangsgrounden met kleiondergrond'.

Afbeelding 4. Bewoningsmodel Hem/Venhuizen.

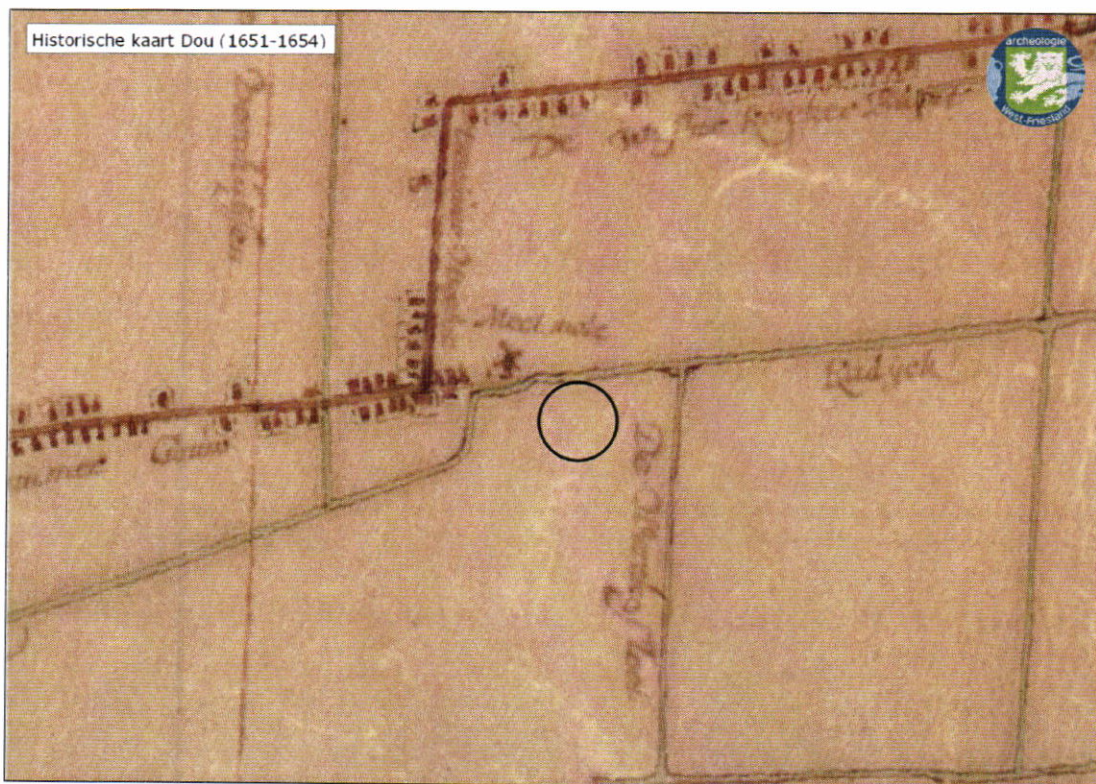
Voor het bepalen van de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. Op de kaart van Johannes Dou uit 1651-1654 is te zien dat langs het Westeinde die overgaat in de Hemmerbuurt (voorheen in zijn geheel 'De Hemmer Gouw') en een deel langs de Twijver en de Tuinstraat bebouwing aanwezig is (afb. 5). Het plangebied valt buiten deze bebouwde zone. Ook op de latere kadastrale minuutkaart uit 1826 is geen bebouwing zichtbaar ter hoogte van het plangebied. In 1913 werd de Zuider-Kogge tramlijn in gebruik genomen (afb. 6). Deze heeft gefunctioneerd tot 1933. Een groot deel van het tracé is niet meer zichtbaar in de huidige topografie.

De archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd is laag.

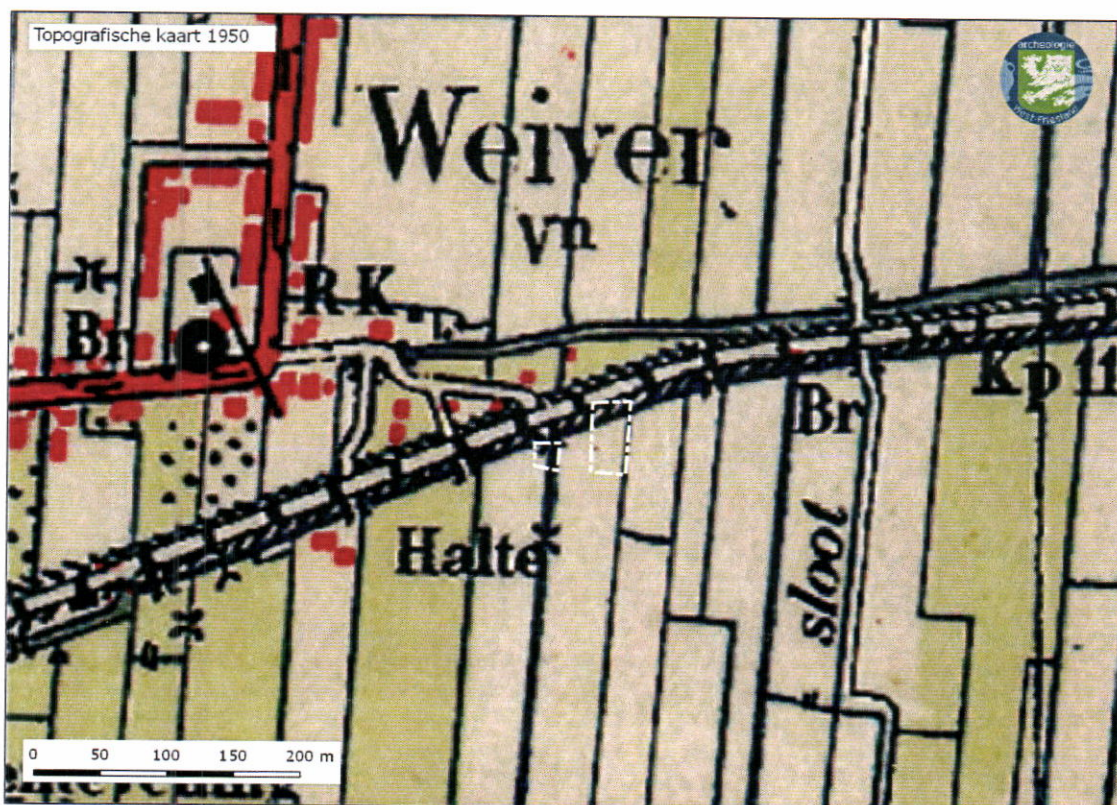
4. Archeologische en geologische bronnen

Aan de hand van bodemkaarten kan inzicht worden verkregen in de verwachting voor vindplaatsen uit de prehistorie. Op basis van de bodemkaart van Venhuizen en de geomorfologische kaart van het gebied wordt duidelijk dat het plangebied vlak naast een getijdengeul ligt. Het centrum van Venhuizen ligt op lichte zand- en zavelgronden. Waarschijnlijk zijn dit hoog opgeslibde kwelders. Voor dit type ondergrond geldt een hoge verwachting voor vindplaatsen uit de Bronstijd. Vanaf de Late Middeleeuwen zijn hier oude cultuurgronden op ontstaan door ophogingen. Binnen het plangebied zijn lichte overgangsgonden (bodemtype O1 op afb. 7) en kleikomgronden aanwezig (code K1 op afb. 7). Voor de lichte overgangsgonden geldt een hoge verwachting voor vindplaatsen uit de Bronstijd. De wat hoger gelegen, relatief lichte gronden waren bijzonder geschikt voor bewoning in de Bronstijd. Recent onderzoek heeft echter aangetoond dat in de Bronstijd ook op de kwelders gewoond werd.⁴ De kleikomgronden hebben daarom een middelhoge verwachting.

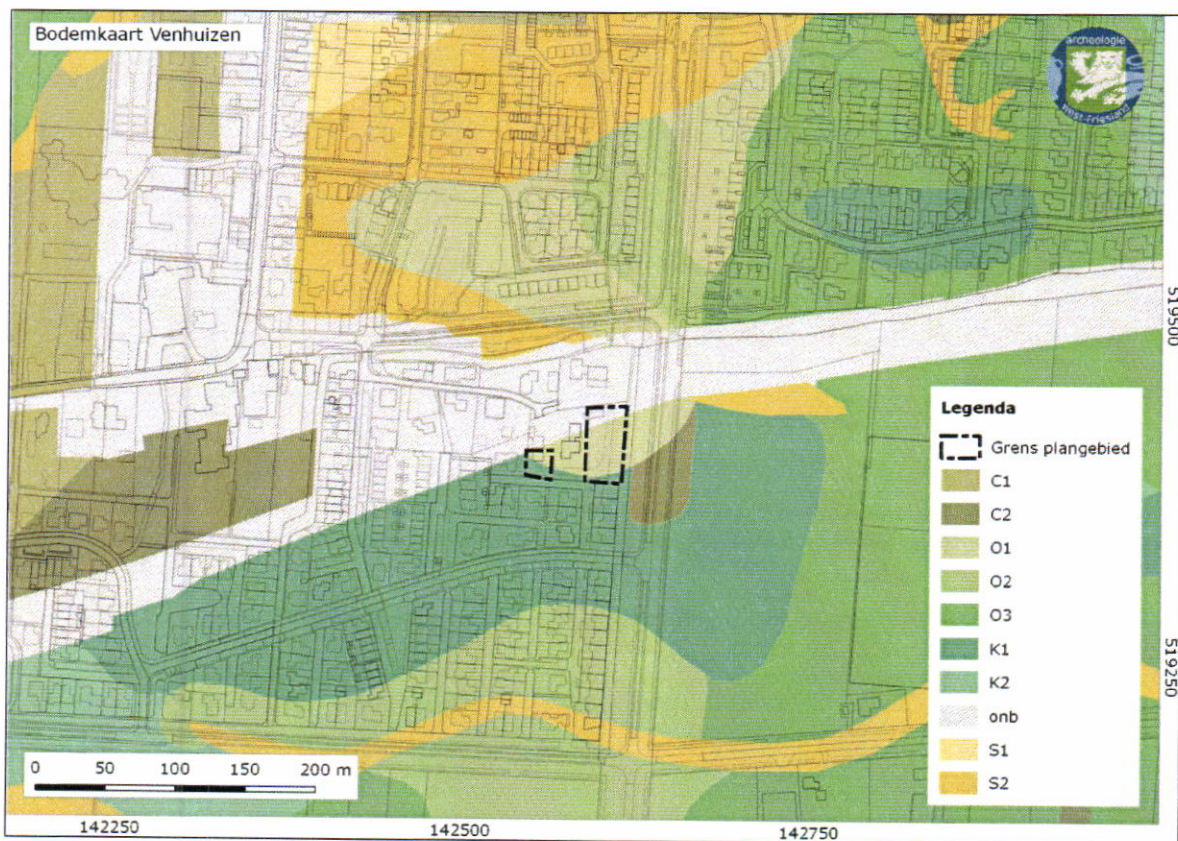
⁴ Roessingh & Lohof 2011.

Afbeelding 5. De locatie van het plangebied (zwarte cirkel, bij benadering) op de kaart van Johannes Dou (ca. 1651-1654, collectie Westfries Archief).

Afbeelding 6. De ligging van het plangebied (witte stippellijn) op een topografische kaart uit 1950 (Bron: TopoTijdReis).

Afbeelding 7. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op de bodemkaart van Venhuizen.

Direct ten zuiden van het plangebied heeft RAAP in 2003 voorafgaand aan de aanleg van de woonwijk Kadijk een booronderzoek uitgevoerd (Archisnummer 2093204100). Daarbij konden twee archeologische vindplaatsen worden aangewezen in het noordwestelijk en westelijk deel van het onderzochte terrein. De vindplaats in het uiterst westelijk deel betreft waarschijnlijk een tuin die heeft gehoord bij een huisterp die inmiddels verstoord is geraakt. Vindplaats 2 (ca. 0,4 ha) is waarschijnlijk het restant van een huisterp met achterliggende tuin. Deze vindplaats valt ruwweg binnen het historisch dorpslint van Venhuizen, ten westen van het plangebied. Verwachte vindplaatsen uit de Bronstijd werden niet aangetroffen. Afgezien van vindplaats 2 langs het lint werd het gehele plangebied vrijgegeven (vergelijk afb. 2 en 8).⁵

De hoge verwachting voor de Bronstijd wordt wel ondersteund door ander archeologisch onderzoek in de omgeving (afb. 8). Ten oosten van Venhuizen kwamen in 2012 langs de Burgemeester J. Zijweg bij de aanleg van een waterberging prehistorische sporen tevoorschijn. De resten dateerden uit de Midden-Bronstijd en mogelijk ook uit de Late Bronstijd.⁶ De sporen werden geïnterpreteerd als nederzettingssporen zoals huis- en akkererfgreppels en kringgreppels die vaak in de buurt van huizen worden gevonden. De huisplaatsen zelf werden daar niet gevonden, verwacht wordt dat deze in de directe omgeving aanwezig zijn.

Ten noordoosten van het plangebied zijn aan Westerkerkweg 36 bij archeologisch onderzoek in 2015 eveneens resten uit de Bronstijd aangetroffen (Archisnummer 2480700100).⁷ Het betreft hier een greppel, enkele ondiepe kuilen en een akkerlaag met eergetouwkrassen. Dit geringe aantal sporen komt doordat maar een klein oppervlakte verder is verdiept tot de natuurlijke ondergrond. Tijdens het onderzoek zijn voornamelijk resten gevonden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

⁵ De Kort 2004.

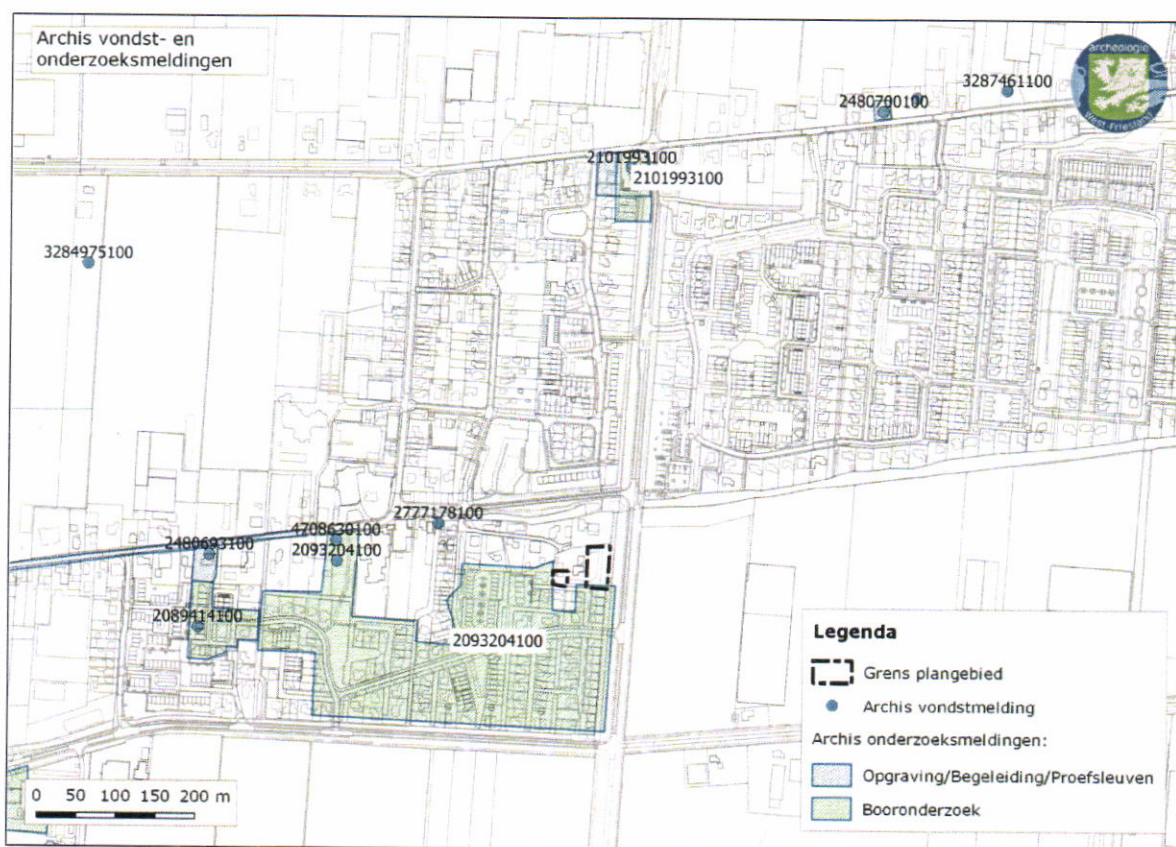
⁶ Gerritsen 2014.

⁷ Gerritsen 2017.

Aan de westzijde van het onderzoek aan de Burgemeester J. Zijpweg kwam geen begrenzing van de structuren tevoorschijn. Het is in theorie mogelijk dat de sporen vanaf de Burgemeester J. Zijpweg aaneensluitend doorlopen langs het onderzochte terrein aan Westerkerkweg 36 en door tot het huidige centrum van Venhuizen en zelfs verder.⁸ Tijdens het onderzoek naar een 17de-eeuwse stolpboerderij aan Westeinde 15 in 2016 zijn namelijk eveneens enkele greppels en kringgreppels uit de Midden-Bronstijd tevoorschijn gekomen (Archisnummer 2480693100).⁹

Naast bevindingen uit archeologisch onderzoek rondom het centrum van Venhuizen ook enkele vondstmeldingen bekend van objecten uit de Bronstijd (afb. 8). Op de hoek van het Westeinde en de Twijver zijn twee stukken vuursteen gevonden, een afslag en een schrabber.¹⁰ Op het perceel Westerkerkweg 74-76 is door een particulier een vuurstenen dolk gevonden.¹¹ Circa 200 m ten westen hiervan is een vuurstenen sikkel aangetroffen.¹²

Nabij het plangebied zijn ook enkele vondstmeldingen bekend uit de Nieuwe Tijd (afb. 8). Het betreft enkele aardewerk-, glas-, metaal- en tegelvondsten¹³. Bij een veldkartering langs de Hemmerbuurt is een grote hoeveelheid aardewerk verzameld uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, waaronder Paffrath-, Pingsdorf-, (Proto-)steengoed-, witbakkend- en kogelpotaardewerk.

Afbeelding 8. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) ten opzichte van de Archis onderzoeks- en vondstmeldingen rondom Venhuizen.

⁸ Zie ook Van Zijverden 2017.

⁹ Archisnummer 2480693100.

¹⁰ Archisnummer 2777178100.

¹¹ Archisnummer 3284975100.

¹² Archisnummer 2797566100.

¹³ Archisnummers 2093204100 + 4708630100.

Tijdens de ruilverkavelingswerkzaamheden van polder De Drieban (in voormalige bannen Wijdenes, Hem en Venhuizen) in de jaren '60 zijn door dr. W.H. Metz luchtfoto's gemaakt van gediëpploegde akkers.¹⁴ Op deze akkers waren op dat moment aanwezige sporen uit de Bronstijd duidelijk zichtbaar vanuit de lucht. Ten oosten van het plangebied is daarbij een groot aantal verschillende sporen gezien. Tijdens de ruilverkavelingswerkzaamheden is het landschap in de polder drastisch bewerkt. Wegen werden aangelegd, het polderpeil werd verlaagd zodat er goede drainage kon plaatsvinden, sloten werden gedempt, de aanwezige akkers gediëpploegd, de bovengekomen teelaarde bewerkt met draglines en vervolgens het polderpeil verder verlaagd. Mede door deze werkzaamheden (en latere landbewerking) kunnen sporen uit de Bronstijd in delen van de regio verstoord zijn.

5. Conclusie

Het gebied rondom Venhuizen is in de 12de eeuw ontgonnen. De bewoning concentreerde zich in deze periode langs de Kadijk. Dit werd later deels de Hemmer Gouw (in het westen) en deels sloot (in het oosten) (afb. 4). De bewoning liep toen waarschijnlijk vanaf de Hemmer Gouw (nu Hemmerbuurt die doorloopt in het Westeinde) verder door vanaf de Tuinstraat richting het oosten. Vanaf 1400 werd een deel van de bewoning naar het Noorden verplaatst, waardoor de zigzaggende vorm van het centrum van Venhuizen ontstond. Mogelijk zijn binnen het plangebied dus sporen uit de Late Middeleeuwen aanwezig. De verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd is laag.

Op basis van de bodemkaart en archeologische bronnen geldt binnen het plangebied een hoge tot middelhoge verwachting voor vindplaatsen uit de Bronstijd. Deze resten bevinden zich direct onder de bouwvoor. Aan de verwachting voor de Bronstijd is op de concept-beleidskaart archeologie een vrijstellingsgrens van 1.000 en 2.500 m² gekoppeld. De grens van 1.000 m² wordt overschreden door de oppervlakte van het plangebied. Of de uiteindelijk bodemroerende ingrepen deze grens ook zullen overschrijden is in dit stadium nog niet bekend.

Een deel van het plangebied is reeds verstoord door de loop van een oud tramtracé. Ook ter hoogte van de waterpartij zullen mogelijk aanwezige archeologische resten verdwenen zijn.

6. Advies

De zone weergegeven in de kleur grijs op afbeelding 2 is vrijgesteld van archeologisch onderzoek. Hier is nader archeologisch onderzoek in het kader van de Archeologische Monumentenzorg niet noodzakelijk.

Aangezien voor de geplande ontwikkelingen op het perceel Kadijk 1 in Venhuizen nog geen concrete plannen beschikbaar zijn, kan momenteel voor de rest van het plangebied geen definitief advies worden gegeven. Om deze reden adviseert Archeologie West-Friesland een tweede versie van de Quicksan op te stellen zodra bouwplannen beschikbaar zijn. Indien grondroerende werkzaamheden met een oppervlakte groter dan 1.000 m² binnen het onverstoorde deel van het perceel in de planning staan, kan mogelijk nader archeologisch onderzoek worden vereist.

Archeologie West-Friesland verzoekt om, zodra de bouwplannen bekend zijn, deze door te sturen (C. Soonius, c.soonius@hoorn.nl)

¹⁴ Metz 1993.

7. Bronnen

<http://www.poldersporen.nl/ZK/hem.html>

Archis 3.0

Burck, P. du, 1955. De Bodemgesteldheid van de gemeente Venhuizen. Stiboka-rapport 406. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Gerritsen, S., 2014. Kringen op de bodem van de berging. Resultaten van het archeologisch onderzoek binnen de plangebieden Blokdijk, Burg. J. Zijpweg (gem. Drechterland) en Kooiland (gem. Medemblik) in West-Friesland. West-Friese Archeologische Rapporten 77. Hoorn.

Gerritsen, S., 2015. Een laatmiddeleeuws huispodium langs de Westerkerkweg. Archeologisch onderzoek aan de Westerkerkweg 36 in Venhuizen, gemeente Drechterland. West-Friese Archeologische Rapporten 104. Hoorn.

Kort, J.W. de, 2004. Plangebied Woonwijk Kadijk, Gemeente Venhuizen. Een inventariserend archeologisch onderzoek. *RAAP-NOTITIE 482*. RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., Amsterdam.

Metz, W.H., 1993. Luchtfoto-Archeologie in Oostelijk West-Friesland. Mogelijkheden en resultaten van archeologische Remote Sensing in een verdwijnend prehistorisch cultuurlandschap. Academisch Proefschrift, Universiteit van Amsterdam.

Roessingh, W. & E. Lohof, 2011. Bronstijdboeren op de kwelders. Archeologisch onderzoek in Enkhuizen – Kadijken. *ADC-Rapport 2200/ADC Monografie 11*. ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort.

Westfries Archief

Zijverden, W. van, 2017. After the deluge. A paleogeographical reconstruction of bronze age West-Frisia (2000-800 BC). Leiden.

8. Geldigheid

Indien de (bodemroerende) plannen voor dit project worden gewijzigd na advisering, dan dienen de nieuwe plannen te worden voorgelegd aan Archeologie West-Friesland, zodat deze opnieuw kunnen worden beoordeeld. Het voorgaande advies vervalt daarmee.

Deze archeologische quickscan heeft een geldigheid van **2 jaar**. Na verloop van deze periode wordt het advies ongeldig en dient bij ontwikkelingen een nieuw archeologisch advies te worden aangevraagd. Dit geldt ook voor ongewijzigde bouwplannen.

Bovenstaand archeologisch advies is daarmee geldig tot:

02-10-2021